

LGD – instytucja rozwoju

Inicjatywa LEADER (Liaison Entre Action de Development de l'Economie Rurale) powstała w Europie na początku lat 90. ubiegłego stulecia w celu aktywizacji obszarów wiejskich poprzez wykorzystanie lokalnych inicjatyw i partnerskich pomysłów. Zakładała, że strategie lokalnego rozwoju stają się skuteczniejsze, gdy są bezpośrednio uzgadniane przez miejscowych partnerów przy jasnych i przejrzystych procedurach działania, wsparciu administracji publicznej oraz koniecznej pomocy technicznej w zakresie dobrych praktyk. Skoncentrowanie się na rozwoju lokalnym osiągnięto tworząc LGD, czyli Lokalne Grupy Działania (LAG – Local Action Group). Wkrótce podejście rozwoju obszarów wiejskich typu LEADER, włączające lokalnych partnerów – przedsiębiorców, instytucje samorządowe i publiczne, organizacje pozarządowe oraz osoby fizyczne – zatoczyło szerszy krąg niż początkowo przypuszczano. Nowa metoda rozwoju współczesnej europejskiej wsi stała się interesująca i inspirująca dla wielu regionów, w 1994 roku w Europie działało już ponad tysiąc LAG, zaś doświadczenia tej wspólnotowej inicjatywy znajdowały licznych naśladowców. Również w Polsce zaczynało o niej być głośno. Polska wieś nadrabiająca wieloletnie zapóźnienia cywilizacyjne stawiała się na przełomie XX i XXI wieku

nie tylko tradycyjnym – jak dotychczas – źródłem produkcji żywności, lecz również coraz bardziej atrakcyjnym miejscem do zamieszkania i prowadzenia pozarolniczej działalności – dbająca o środowisko naturalne, dziedzictwo kulturowe i wielokierunkowy rozwój mieszkańców.

LEADER, jak żaden wcześniejszy europejski program rozwoju wsi, najwięcej władzy i decyzji o planowaniu wspólnej przyszłości oddał jej mieszkańcom. Programy rozwoju budowano oddolnie, a realizowały je powstające równolegle LGD. Do Polski inicjatywa ta dotarła w 2004 roku jako LEADER+. Po wejściu do Unii Europejskiej powoli zaczęły się w naszym kraju tworzyć pierwsze LGD według podobnych kryteriów, co w Unii Europejskiej.

W latach 2007–2013, po doświadczeniach realizowanego wcześniej LEADER+, inicjatywa jest kontynuowana w ramach osi 4 Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). Dzięki niej dokonano się w wielu środowiskach lokalnych, gminnych, wyraźnie widoczne zmiany jakościowe związane z podejściem do rozwoju „małych ojczyzn”. Okazało się, że program LEADER potrafi zaktywizować mieszkańców obszarów wiejskich poprzez budowę kapitału społecznego, a także zwiększyć wartość środków finansowych niezbędnych do wykonania zaplanowanych inwestycji i przedsięwzięć.

W województwie wielkopolskim w ciągu niespełna siedmiu lat funkcjonowania LEADERA, 31 lokalnych grup działania na swój rozwój uzyskało około 260 mln zł. Ale LEADER to nie tylko dodatkowe pieniądze przeznaczone na rozwój wsi, to przede wszystkim znakomita szkoła zarządzania lokalnymi zasobami i kreowania liderów, którym program ten umożliwia działalność dla swojego środowiska. Takimi liderami bardzo często są sołtysi i członkowie rad sołeckich, którzy aktywnie działają w swoim sołectwie czy gminie, także w odnowie wsi i właśnie w lokalnych grupach działania. Do LGD wciąż przyłączają się, bądź tworzą je od podstaw, kolejne gminy, które w początkowej fazie powstawania tych struktur były sceptyczne, a teraz postrzegają w nich skuteczne narzędzie rozwoju obszarów wiejskich. I chociaż LGD krytykowane są za zbyt dużą biurokrację, niejasne przepisy i procedury oraz skomplikowane rozwiązania organizacyjne niszczące entuzjazm i cierpliwość lokalnych liderów, organizacji pozarządowych czy miejscowych przedsiębiorców, to jednak dziś bez nich trudno byłoby sobie wyobrazić rozwój wielu wsi i miasteczek w Polsce. Zwłaszcza w Wielkopolsce, w której programem LEADER objęto blisko 190 gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, a kilkanaście innych gmin wielkopolskich weszło w skład LGD

mających siedziby w sąsiednich województwach. Łącznie program LEADER obejmuje swym działaniem 1,8 mln mieszkańców województwa. Budżet wielkopolskich LGD to 260 mln zł przeznaczonych na wdrażanie lokalnych strategii rozwoju, realizację projektów współpracy oraz funkcjonowanie samych grup, w tym aktywizację środowisk lokalnych i nabywanie przez nie nowych umiejętności.

Lokalną Grupę Działania „Dolina Samy” (www.dolinasamy.pl) zawiązały cztery gminy: Kaźmierz, Rokietnica, Szamotuły i Tarnowo Podgórne leżące w powiatach: poznańskim i szamotulskim, które łączy rzeka Sama. To wzdłuż niej rozwija się agroturystyka, turystyka wiejska i rekreacja, a także drobna przedsiębiorczość. Festyny, jarmarki i odpusty są znakomitą okazją do kultywowania bogatych tradycji i dziedzictwa kulturowego regionu. Ale nie tylko historią Dolina Samy żyje, w znajdujących się na jej terenie gminach i sołectwach wciąż dzieją się ciekawe imprezy i spotkania integrujące poznańsko-szamotulską społeczność, w których udział mają wspólnoty sołeckie. W marcu br. do Klubu Sołeckiego w sołectwie Cerekwica przybyli muzycy i kapele, by wziąć udział w II Przeglądzie Kapel Podwórkowych. Ta impreza, zorganizowana przy współpracy z LGD „Dolina Samy”, weszła już do tradycji Cerekwicy, sołe-

ctwa promującego kulturalne tradycje wielkopolskiej wsi. A mieszkańcy Cerekwicy i sąsiednich sołectw przyzwyczaili się do wiosennych spotkań z autentyczną muzyką ludową, które stają się wydarzeniem kulturalnym wykraczającym poza gminę Rokietnica i Dolinę Samy. Podobnie jak jesienny gwiazdzisty rajd rowerowy, integrujący amatorów jazdy na rowerze z czterech gmin wchodzących w skład LGD. Półmetek rajdu nad jeziorem co roku organizuje sołectwo Komorowo, finał – sołectwo Baborówko, gdzie odbywa się w tym samym czasie Puchar Polski we Wszechstronnym Konkursie Konia Wierzchowego – co jest dodatkową atrakcją dla uczestników rajdu. Nagrody – wyposażenie turystyczne przeznaczone specjalnie dla rowerzystów – fundują sponsorzy, a oprawę rajdu (np. oznakowanie tras czy ciepły poczęstunek) biorą na siebie sołectwa położone wzdłuż trasy. Z kolei gmina Szamotuły słynie z przepięknych wystaw Stoły Wielkanocne organizowanych zawsze w Niedzielę Palmową, na które zaprasza wszystkie swoje sołectwa. W tym roku przybyło kilkunastu wystawców, a imprezie towarzyszyły występy kapel ludowych, sprzedaż wielkanocnych potraw i ozdób.

Spotkania organizowane przez sołectwa przy współpracy LGD, na które przyjeżdżają mieszkańcy z różnych wsi i gmin leżących w Dolinie Samy, mają również charakter edukacyjny. Poświęcone są m.in. promocji zdrowia i zdrowemu stylowi życia oraz diety, propagowaniu produktów lokalnych, a także różnym formom aktywizacji zawodowej kobiet.

Odnowa i rozwój wsi oraz tzw. małe projekty, a także zakładanie i rozwijanie działalności nierolniczej i rozwój mikroprzedsiębiorstw – zadania realizowane przez LGD „Do-

lina Samy”, umożliwiają wspólnotom sołectkim i indywidualnym osobom, w tym drobnym przedsiębiorcom, zaplanowany wcześniej rozwój i działalność. Przedsiębiorcy najczęściej liczą na to, że jeśli dostaną dotację z małych projektów LEADERA, wówczas rozszerzą produkcję i zatrudnią jedną, a czasem nawet kilka osób, co w konsekwencji umożliwi zwiększenie obrotów ich małej firmy. Dlatego dużym powodzeniem w Dolinie Samy cieszą się nabory wniosków o przyznanie pomocy finansowej na realizację przedsięwzięć w działaniach: tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw oraz różnicowanie w kierunku działalności

„Stoły Wielkanocne” to sztandarowa impreza gminy Szamotuły i LGD „Dolina Samy”.

nierolniczej. W ubiegłym roku drobnymi przedsiębiorcy z Szamotuł, Kaźmierza, Rokietnicy i Tarnowa

Przeгляdy wielkopolskich kapel podwórkowych są tradycją sołectwa Cerekwica.

Podgórnego otrzymali dofinansowanie na takie inwestycje, jak: utworzenie zakładu fizjoterapii, budowa pensjonatu agrotu-

To ważny zastrzyk pieniędzy dla lokalnych inwestorów, a jest ich niemało w regionie. Tylko w samej gminie Tarnowo Podgórne działa ponad cztery tysiące przedsiębiorstw, z czego trzy czwarte to firmy rodzinne.

Jesienią 2012 roku z małych projektów LGD „Dolina Samy” dofinansowano jedenaście przedsięwzięć. Większość kierowana jest bezpośrednio do mieszkańców wsi, dzieci i młodzieży oraz osób starszych. Zaplanowano budowę placów zabaw w sołectwach: Przyborówko i Gąsawy, zajęcia sportowo-rekreacyjne dla pań, a dla wszystkich zainteresowanych zajęcia ujęte w projekcie: „Sport łączy pokolenia”, letnią szkołę kultury i naukę gry na instrumentach. Z działania odnowa i rozwój wsi dofinansowano pięć projektów na łączną kwotę 2 mln zł, w tym budowę ścieżek rowerowych Batorowo – Lusowo, place zabaw dla dzieci w Otorowie i Jastrowie, świetlicę wiejską w Przybrodzie, boiska sportowe wraz z szatniami w Baborówku i Mrowinie. Fundusze uzyskane z LEADERA, wzbogacone środkami pozyskanymi przez sołectwa, na przykład z komercyjnego wynajmu świetlicy wiejskiej, pomagają wspólnocie sołectkiej i jej liderom zmienić na lepsze swoje otoczenie. Umożliwiają stworzenie aktywnego

Coroczny rajd rowerowy gromadzi rowerzystów z 4. Gmin LGD „Dolina Samy”.

LGD „Słoneczny Lider” z Buska promuje swój region na wielu targach i wystawach.

centrum wsi, jak w Lusowie, w którym kilkanaście lat życia spędził generał Dowbór-Muśnicki, pochowany na miejscowym cmentarzu. Dla mieszkańców tej wioski, jej sołtysa i rady sołeckiej, było to wielkie przedsięwzięcie sfinansowane właśnie z programu LEADER.

Lokalna grupa działania to przede wszystkim ludzie, którzy chcą, w wyniku wykorzystania miejscowych zasobów, stworzyć lepsze warunki życia i pracy dla wszystkich mieszkańców – mówili przedstawiciele LGD „Zielone Mosty Narwi” (www.zielonemostynarwi.pl), których spotkałam w Warszawie podczas uroczystego finału konkursu produktów regionalnych o Laur Marszałka Województwa Mazowieckiego. Strategia Rozwoju Stowarzyszenia LGD „Zielone Mosty Narwi” to nie tylko wielostronicowy dokument dotyczący gmin członkowskich, do których należy Pomiechówek, Nasielsk, Świercze, Gzy, Pułtusk, Obryte, Zatory, Pokrzywnica i Winnica. To także zbudowany plac zabaw dla dzieci, miejsce spotkań młodszych i starszych mieszkańców będące świetlicą lub klubem sportowym, lokalne święto kultuwające tradycje dożynkowe i bożonarodzeniowe, a czasem nawet solary zainstalowane na dachach domów. Te wszystkie inwestycje i przedsię-

wzięcia są lub będą realizowane w nadnarwiańskich gminach dzięki małym projektom oraz działaniom: „tworzenie i roz-

Wioski tematyczne to jeden z pomysłów LGD na wprowadzenie nowych i innowacyjnych produktów turystyki wiejskiej.

wój mikroprzedsiębiorstw oraz różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”. A oto kilka przy-

kładów dobrych praktyk LEADERA z tego terenu. Gospodarstwo Krzysztofa Kowalskiego, mieszkańca gminy Nasielsk, z małych projektów sfinansowało przedsięwzięcie: „Słoneczny olej – zakup solarów słonecznych” (dofinansowanie 25 tys. zł, całkowita wartość projektu – 72 tys. zł). Sołectwo Pobytkowo Małe w gminie Pokrzywnica dzięki małemu projektowi pn. „Nowoczesna miejscowość” wyposażyło świetlicę wiejską (dotacja 9,7 tys. zł, całkowita wartość projektu 16,9 tys. zł). Jeden z mieszkańców gminy Gzy wyremontował i zaadaptował budynek mieszkalny na cele agroturystyczne. Rozwijając działalność usługową

zamierza uzyskać dodatkowe, pozarolnicze źródła dochodu. Na ten cel otrzymał dofinansowanie

Artystka ludowa Olga Hnatyszak-Myśliwiec prowadzi zajęcia plastyczne dla dzieci.

24,8 tys. zł, przy całkowitych kosztach inwestycji 69 tys. zł.

LGD „Zielone Mosty Narwi” przeprowadziło od 2009 do 2012 roku pięć naborów wniosków o przyznanie pomocy finansowej z PROW na lata 2007–2013. Z 282 złożonych wniosków, 238 zostało sfinansowanych za pośrednictwem LGD.

Ciekawie funkcjonują niektóre LGD na południu województwa mazowieckiego, gdzie z inicjatywą porozumienia się organizacji działających na rzecz rozwoju obszarów wiejskich wystąpiło kilka lokalnych grup działania. LGD „Razem dla Radomki” (www.razemdlaradomki.pl) – koordynator działań, LGD „Dziedzictwo i Rozwój”, LGD „Wspólny Trakt”, LGD „Na Piaskowcu”, LGD „Puszcza Kozienicka”, LGD „Wszyscy Razem” i LGD „Gminy Nadpilicze” – łącznie obejmujące swym zasięgiem 40 gmin z południowego terenu województwa mazowieckiego – podpisały w 2009 roku deklarację współpracy, aby razem działać lepiej i skuteczniej. Aby partnerstwo między nimi było silniejsze niż kilka lat wcześniej, gdy takie porozumienia LGD zawierały doraźnie dla przeprowadzenia okazjonalnych wspólnych przedsięwzięć!. Dzięki temu Lokalne Grupy Działania południowego Mazowsza, wiosną tego roku ciekawie zaprezentowały się na międzynarodowych targach agroturystycznych w Kielcach.

Lokalne grupy działania potrafią jednak również skutecznie zareklamować się samodzielnie. LGD „Razem dla Radomki”, w której skład wchodzi gminy: Przysucha, Wieniawa, Przytyk, Wolańów, Jedlińsk i Zakrzew, na wielu imprezach wystawienniczych promuje lokalne produkty, ponieważ w nich widzi swoją siłę. Na „Regionaliach” – regionalnych targach w Warszawie, prezentuje najlepsze firmy ze swoje-

go regionu wytwarzające żywność w sposób ekologiczny, przy jej wyrobie posługujące się naturalnymi, często tradycyjnymi metodami. Promuje również ginące zawody, dlatego zaprasza do współpracy znakomitych rzemieślników, na przykład mistrzów kowalstwa artystycznego z Radomskiego.

Artystkę ludową Olę Hnatyszak-Myśliwiec, właścicielkę czterohektarowego gospodarstwa rolnego w Radzanowie w woj. świętokrzyskim, spotkałam podczas targów Agrotavel w Kielcach, gdzie wspólnie z Buską Lokalną Grupą Działania „Słoneczny Lider” (www.sloneczny-lider.pl) promowała swój region. Uzdolniona malarzko, kilka lat temu rozwinęła działalność dzięki dotacji pozyskanej z „małych projektów” programu LEADER, do którego nabór zorganizowany przez Buską LGD. Dziś nie wyobraża sobie innego zajęcia niż malarstwo, które zawsze było jej hobby, a obecnie staje się wymarzoną profesją. W Kielcach poprowadziła warsztaty malowania na szkle, plecenię wikliny i robienia kwiatów z bibuły. W wolnych chwilach maluje ikony farbami olejnymi na starych, niemal stuletnich deskach o pięknej historii, bo pochodzących z rozbiórki drewnianych wiejskich domów.

– Moje obrazy nie są kopiami – tłumaczy pani Olga – lecz własnymi interpretacjami oryginalnych ikon. Bardzo się do nich przywiązuję, więc ciężko mi się z nimi rozstać, gdy znajdują nabywców. Maluję też anioły karmy, które według hinduskich wierzeń wpływają na naszą ziemską wędrówkę.

W jej pracowni garncarskiej stworzonej dzięki pieniądзом otrzymanym z małego projektu LEADERA (dotacja w wysokości 25 tys. zł), za którą zakupiła m.in. piec ceramiczny i koło garncar-

Prezes Małgorzata Donoch (z prawej) podkreśla wagę oddolnych inicjatyw w LGD.

skie, prowadzi warsztaty dla dzieci i młodzieży, a także zajęcia dla wszystkich zainteresowanych sztuką garncarską. Tworzy własną unikatową biżuterię, również z elementów ceramicznych. Warto zajrzeć do pracowni sztuki rustykalnej Arte Rustica pani Olgi, bo mieszka niedaleko Buska w jednym z gospodarstw znajdujących się na Szlaku Wokół Stońca wytyczonym na Poniżniu przez Buską LGD i wspólnie promuje kulturę ludową regionu.

Z Radzanowa zupełnie niedaleko jest do wsi W duchowa, w której Michał Grzegorzczak, dzięki małemu projektowi LGD, wybudował park rekreacyjny w swoim gospodarstwie agroturystycznym, miejscu bardzo chętnie odwiedzanym przez wędrowców na Szlaku Wokół Stońca. Z małych projektów zakupiono również stroje ludowe krakowiaków wschodnich dla zespołu taneczno-śpiewaczego, wykonano altanę z piecem chlebowym we wsi Bronina w gospodarstwie Marii Król. Natomiast z działania odnowa i rozwój wsi w Radzanowie zaprojektowano i wybudowano kompleks rekreacyjny z basenem, połączony z drogą dojazdową i parkingiem. Postawiono pawilon gastronomiczny i sanitarny oraz stojaki na rowery. A wszystko po to, aby za-

chęcić turystów i letników do przyjazdu w te strony i zainteresować kuracjuszy z Buska Zdroju niepowtarzalnym pięknem Poniżnia.

– Jesteśmy trochę nietypową lokalną grupą działania – mówi Małgorzata Donoch, prezes Buskiej LGD „Słoneczny Lider” – ponieważ tworzy ją tylko gmina Busko; siedzibą są Zbludowice. Gdy powstawaliśmy w 2008 roku, zaprosiliśmy do współdziałania sołtysów z naszej gminy, którzy do dziś w większości aktywnie działają w strukturach LGD. Brali także udział w tworzeniu lokalnej strategii rozwoju podczas warsztatów specjalnie zorganizowanych dla mieszkańców gminy. Ważne, aby w lokalnych grupach działania było jak najmniej polityki i jak najwięcej autentyczności, inicjatywy wyprzedzającej oddolnie, bezpośrednio od mieszkańców wsi. Wtedy łatwiej jest współpracować i tworzyć wspólne projekty, na przykład wioski tematyczne czy sieciowe przedsięwzięcia jak nasz „Szlak Wokół Stońca”, którego celem jest rozwój turystyki, promocja regionu oraz zdrowia. Jesteśmy przecież gminą uzdrowiskową. Chcieliśmy, żeby w realizację tego projektu zaangażowani byli nie tylko urzędnicy czy wykonawcy robót, lecz żeby przede wszystkim nasi miesz-

kańcy znaleźli w nim miejsce na rozwój swoich gospodarstw, agroturystyki i turystyki wiejskiej, drobnej przedsiębiorczości – w praktyce łącząc partnerstwo trójsektorowe. Jeśli natomiast lokalna grupa działania „oderwie się” się od miejsca, w którym działa, a w jej zarządzie zasiądą przykładowo sami urzędnicy, to wówczas w powodzenie autentycznej działalności LGD można wątpić.

W nadchodzącej nowej perspektywie finansowej na lata 2014–2020 Unia Europejska stwarza nowy instrument rozwoju obszarów wiejskich i zurbanizowanych, czyli rozwój lokalny kierowany przez społeczności lokalne CLLD (Community – Led Local Development). Będzie on wspierał oddolny rozwój wsi i obszarów wiejskich. CLLD jest kontynuacją i rozwinięciem podejścia LEADER, głównym podmiotem nadal będą lokalne grupy działania. Korzyści z zastosowania nowego podejścia do rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność to objęcie nią obszarów subregionalnych, czyli różnych, na przykład wiejskich i miejskich jednocześnie. Wymaga ono zaangażowania zarówno władz publicznych, jak i podmiotów społecznych i prywatnych. Realizacja działań nową metodą ma przynieść korzyści związane zarówno z rozwojem lokalnym – poprawą jakości życia mieszkańców i dostępu do usług publicznych, jak i rozwijać kapitał społeczny, jeden z najważniejszych czynników rozwoju lokalnego. CLLD będzie realizowany na obszarach wiejskich, obszarach zależnych od rozwoju rybactwa, łącznie z małymi i średnimi miastami. Metoda ta zostanie wmontowana w większość funduszy unijnych.

Grażyna Kaniewska

Fot. A. Kaniewska,
archiwum LGD
„Dolina Samy”